

1^e Tussenverslag

Programma Speelnatuur verenigen

januari 2011 - maart 2012

Welke activiteiten hebben plaatsgevonden en hoe dragen die activiteiten bij aan de doelstelling van het programma: *mensen/organisaties samen brengen in praktijknetwerken met als doelen kennisvermeerdering en onderlinge uitwisseling, met name middels cursussen en excursies*. Het gaat daarbij om alle mensen die zich, op regionaal c.q. landelijk niveau, in willen zetten voor speelnatuur. Het uiteindelijke doel is uiteraard *het verhogen van de kwantiteit en kwaliteit van speelnatuur*.

In deze eerste fase van het programma ‘Speelnatuur verenigen’ heeft Stichting Oase in samenwerking met Staatsbosbeheer, na een startbijeenkomst op 3 maart met o.a. een inspirerende excursie naar speelbos Nieuw Wulven in Houten (zie foto’s op de vorige pagina) gewerkt aan de volgende programma-onderdelen:

1. Analyse van ervaringen van bestaande praktijknetwerken
2. Inventariseren van bestaande speelnatuur
3. Kiezen van de eerste regio’s / expertmeetings

1. Analyseren van ervaringen van bestaande praktijknetwerken

Stichting Oase heeft zelf ervaring met het opzetten van praktijknetwerken, zoals Wilde Weelde, Vakgroep Heemtuinbeheer en Springzaad. We wilden deze ervaringen in het kader van de doelstellingen van dit programma graag uitbreiden met en toetsen aan de ervaringen van andere praktijknetwerken.

We hebben daartoe mensen geïnterviewd die actief betrokken zijn bij praktijknetwerken met een zeker raakvlak met de bovengenoemde netwerken: Duurzame PABO (André de Hamer); GDO = Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling (Henk Klein); Kind in de Natuur (Marjan Wagenaar); AGATOS (Nol Trum, Marije Maas en Elise van Kessel); Cool Nature (Jan Kersten en Tiny Wigman); 101 Groene Klaslokale (Fred van Santwijk); Child Friendly Cities en Ruimte voor de Jeugd (Froukje Hajer).

Met de geïnterviewden hebben we gepraat over:

- Beschrijving van hun praktijknetwerk (ontstaansgeschiedenis, bestaansredenen / doelstellingen, deelnemers, ontmoetingen en activiteiten)
- Successen en knelpunten (wat loopt goed/naar verwachting/problematisch. Mogelijke oorzaken)
- Toekomstverwachtingen eigen netwerk. Tips voor anderen.

Om te beginnen kwam uit de interviews heel duidelijk naar voren: **Praktijknetwerken zijn de moeite waard!**

Enkele citaten:

“Professionaliteit wordt groter, kennis en informatie komt sneller bij elkaar, inzicht en ervaring groeien harder”. (Henk Klein, GDO)

“Een gezamenlijke focus levert energie op. Iedereen wordt er rijker van. Je bouwt samen iets op”. (André de Hamer, Duurzame PABO)

“Het nut van de samenwerking in een netwerk is ondertussen toch wel gebleken. Zo werd er een digitale toolkit gemaakt om het gebruik van de groene schoolomgeving te stimuleren en werd ook onderling hulp geboden bij subsidieaanvragen.” (Fred van Santwijk, MEC Nijmegen, 101 groene klaslokale)

Algemeen:

Het initiatief voor een succesvol praktijknetwerk kan zowel ‘van onderaf’ als ‘van bovenaf’ komen. Bij een praktijknetwerk dat ‘van bovenaf’ wordt geïnitieerd liggen een paar evidente gevaren op de loer (zie paragraaf ‘Problemen en valkuilen’).

Praktijknetwerken kunnen homogeen of heterogeen zijn. Van belang is vooral een **gedeelde focus**.

Als er een duidelijke **trekker** is (kan ook een samenwerkend duo zijn), zal die het netwerk bij elkaar houden en bijeenkomsten en andere activiteiten organiseren. Dat heeft grote voordelen, maar er zijn ook enkele valkuilen (zie 'Problemen en valkuilen').

Wat we ook vaak hoorden: het is belangrijk om een voor alle deelnemers aanvaardbare balans te vinden tussen **geven en ontvangen**.

Welke activiteiten kan het praktijknetwerk gaan ontplooiën?

Er is veel mogelijk. **Bijscholingen** (studie- of themadagen, cursussen, excursies) zijn voor de hand liggende eerste activiteiten. Onderwerpen: alles wat 'hoog zit'. Vaak dus onderwerpen waarbij problemen in de praktijk worden ervaren.

Ook het **gezamenlijk maken van produkten** (boekjes, brochures, folders etc.) die de wereld van het netwerk zichtbaar maken en/of het samenbrengen van de binnen het netwerk verzamelde kennis in een document (kan b.v. ook lesmateriaal zijn) zijn mogelijke, de groep bindende, activiteiten.

Wat ook de moeite waard kan zijn is het **samen organiseren van een vaste themadag** (jaarlijks bijvoorbeeld). Zoals de 'Dag van de Duurzaamheid' die vanuit het netwerk Duurzame PABO georganiseerd wordt. Een ander aansprekend voorbeeld is het Duitse netwerk BASEG. De in dit netwerk samenwerkende hoveniers voeren eenmaal per jaar - op basis van 'kost en inwoning' - **gezamenlijk een zorgvuldig geselecteerd project** uit. Door de tientallen professionele mensen die aan zo'n BASEG-week deelnemen kan dan in korte tijd heel veel tot stand worden gebracht; het werkt ook heel bindend voor de groep zelf. De meeste van de BASEG-projecten zijn uiteraard in Duitsland, maar zij hebben bijvoorbeeld ook een belangrijke bijdrage geleverd aan de buitengewone kwaliteit van De Speeldernis in Rotterdam.

Elk jaar een nieuwe invulling geven zorgt wel voor (gewenste) dynamiek, maar wordt door sommigen ook als te onrustig ervaren.

Vaak verandert het karakter van de activiteiten in de loop van de tijd. AGATOS (netwerk van NME-coördinatoren op scholen in de regio Oost-Brabant) bijvoorbeeld werkte de eerste jaren – naast **intervisie**-achtige activiteiten – vooral aan het gezamenlijk produceren van passend lesmateriaal e.d. Later kwam de nadruk te liggen op bijscholing, met name door het organiseren van voor iedereen heel interessante excursies naar bijzondere scholen in het buitenland en het elkaar helpen bij het realiseren van de groene schoolpleinen. Dat was gemakkelijker omdat zij, vanwege deze excursies, dezelfde referentiebeelden voor ogen hadden.

Onderlinge uitwisseling / PR naar buiten

Een digitale nieuwsbrief (voor onderlinge uitwisseling, bekendmaking van activiteiten e.d.) en een website (bekendmaking naar buiten, wervingsmogelijkheid voor nieuwe leden van het netwerk, onderlinge kennisdeling op een afgeschermd gedeelte) zijn veel gebruikte communicatiemogelijkheden. Of een LinkedIn groep (maar dan moet iedereen wel lid van LinkedIn willen worden, anders sluit je mensen welbewust uit van de discussie).

Financiering

Praktijknetwerken bedruipen zichzelf (vaak na een korte of langere periode van subsidie). De leden van het netwerk zorgen dat de kosten van de trekker of de kerngroep gedekt zijn. Als de groep homogeen is worden de kosten hoofdelijk omgeslagen; als er grote onderlinge verschillen zijn dan betalen de 'rijkere', grotere organisaties/ bedrijven meer. Activiteiten of publicaties zijn kostendekkend of worden gefinancierd met een aparte subsidie.

Formalisering?

Soms wordt er voor gekozen (met name omdat dan de kans op subsidie groter is) het netwerk te formaliseren tot stichting of vereniging.

Problemen en valkuilen

Het was heel fijn dat de geïnterviewden naast hun onmiskenbare enthousiasme ook hun zorgen wilden delen. En tips wilden geven waar de valkuilen zitten en hoe die wellicht te omzeilen vallen.

Problemen en valkuilen bij netwerken die ‘van bovenaf’ zijn geïnitieerd (vanuit het zicht van degenen die de activiteiten organiseren):

- Mensen willen elkaar wel leren kennen, men wil ook graag adressenlijsten, maar (bijna) niemand gaat vervolgens uit zichzelf kijken naar projecten van anderen.
- Bijeenkomsten zijn soms te vrijblijvend (steeds een andere groep deelnemers, vaak ook afhankelijk van de locatie die wordt gekozen, de meeste provincies blijken al te groot.)
- Het blijkt moeilijk om het enthousiasme er na 3-4 bijeenkomsten, waarin de meest urgente thema's aan de orde zijn geweest, in te houden.

Problemen en valkuilen bij netwerken die een duidelijke trekker hebben:

- Probleem kan zijn dat de trekker ‘te ver voor de troepen uit loopt’. Dit probleem is des te groter als het praktijknetwerk begonnen is als ‘kerngroep’ en deze situatie (bijvoorbeeld door de toekenning van een subsidie waardoor iemand betaald kan worden) veranderd is. Het gaat dan om ‘gunnen’ en ‘kunnen’. De overige mensen moeten het de ‘trekker’ gunnen (geld en meer invloed) en de trekker moet in staat zijn op diplomatieke wijze zijn nieuwe status waar te maken. Anderen niet de indruk te geven dat hun inbreng niet meer nodig / gewenst is en gewoon ook kwaliteit te blijven leveren.
- Vaak komen trekkers (iets) verder af te staan van de directe praktijk. Ook dat is een mogelijke valkuil.
- Als de trekker voor zijn bezigheden een vergoeding krijgt dan is er ook een groot risico dat, als die vergoeding wegvalt, de trekker met zijn bezigheden stopt en ook het netwerk verdwijnt.

Problemen en valkuilen bij netwerken die geen duidelijke trekker hebben:

- Als gekozen wordt voor een **kerngroep** dan gaat het proces vaak langzamer, soms zo langzaam dat het dood kan bloeden.
- Een ander probleem kan zijn dat als de kerngroep bij elkaar komt (meestal 3-4 keer per jaar), er *of* gekozen wordt om elkaar uitgebreid bij te praten (tenslotte allemaal actieve mensen die niet zo vaak gelegenheid hebben hun verhaal aan andere ‘kenners’ kwijt te raken c.q. ervaringen uit te wisselen en elkaar om raad te vragen) *of* dat gekozen wordt om activiteiten e.d. te plannen.
- Als er in de kerngroep een *primus inter pares* is, dan is het wel belangrijk dat hij / zij ‘overzicht heeft op een heel prettige manier’.

Hoe blijft het voor de deelnemers interessant?

- Probleem is soms dat na de eerste fase (waarin vooral pioniers actief zijn) er deelnemers bij komen die zich veel meer als consumenten gedragen. Het verschil in betrokkenheid kan dan gaan irriteren. Het gevolg kan zijn dat de pioniers het niet meer interessant genoeg vinden en zich steeds meer terugtrekken.

- Het kan ook zijn dat na 3 of 4 bijeenkomsten (waar de meest urgente thema's aan de orde zijn gekomen), er niet meer genoeg pit in zit. Mensen met een (te) eenzijdige belangstelling haken af. Het wordt dan des te belangrijker dat er andere redenen blijven om het praktijknetwerk voor de wat breder geïnteresseerden voort te zetten.

Vanuit het al vele jaren bestaande netwerk AGATOS werden - naast gedeelde inhoud - als redenen om het vol te houden met elkaar genoemd: gezelligheid, delen van emoties (er zijn netwerkliden erg ziek geworden, zelfs gestorven, ze hebben elkaar gesteund, dat bindt), het besef dat AGATOS tijdens fasen van frustratie weer hoop geeft ("Soms is er die frustratie, als je heel enthousiast bent over iets, en alles wordt zo afgekneld, ingekort, te onveilig bevonden"), onderlinge hulp (bijvoorbeeld met visievorming, zoeken naar financiering), en: de inspirerende reises: dat zijn de **kersjes op de taart!**

Tijdens een AGATOS-excursie bij een schoolnatuurtuin in Beieren

Conclusie naar aanleiding van de interviews en onze eigen ervaringen met opbouw en instandhouding van praktijknetwerken

We gaan uit van de energie en de wensen van lokaal/regionaal op het gebied van speelnatuur actieve mensen (opbouw van netwerken van onderop). Deze mensen gaan we steunen bij de opbouw van regionale praktijknetwerken. We zoeken daarvoor in 2012 naar de optimale vorm.

2. Inventariseren van bestaande speelnatuur

We willen graag een zo goed mogelijk overzicht krijgen van wat er de afgelopen jaren aan speelnatuur gerealiseerd is. Op de website van Springzaad zijn al heel wat ‘geslaagde projecten’ te vinden, met name de openbaar toegankelijke terreinen in gemeenten en van terreinbeherende instanties als Staatsbosbeheer. We weten dat er ook op scholen en kinderopvang veel gebeurt. Maar dit is vaak - al dan niet bewust - niet zo zichtbaar voor de buitenwereld, maar wel interessant als we aan ons doel: kwantitatieve en kwalitatieve verbetering van speelnatuur willen werken. Op deze locaties wordt de natuur - letterlijk - het dichtst bij de kinderen gebracht: op de plekken waar ze elke dag komen om te spelen en te leren.

Het was (en is) de bedoeling de inventarisatie uit te laten voeren door leden van Springzaad, in de eigen regio. We hebben - om dit goed te kunnen begeleiden - eerst zelf een provincie (Noord-Holland) intensief geïnventariseerd. Naar aanleiding van onze eigen ervaringen hebben we een document opgesteld (**Ontdekking van de speelnatuurwereld**, zie bijlage) om te verhelderen waar het om gaat. We organiseerden vervolgens een bijeenkomst in Utrecht waar de potentiële ‘ontdekkingsreizigers’ uitgenodigd werden. Bij die bijeenkomst hebben we een ppt-presentatie laten zien van de speelnatuur in Noord-Holland en een excursie geleid langs verschillende speelnatuurplekken in Utrecht. Dit allemaal met het doel de ‘ontdekkingsreizigers’ zo goed mogelijk op hun taak voor te bereiden. Met enkelen van hen zijn we daarna nog een dag mee geweest om samen speelnatuur in de betreffende regio te bekijken.

Speelnatuur ontdekken in de provincie Groningen

3. Kiezen van de eerste regio's / expertmeetings

Doordat we al een goed beeld hadden gekregen van speelnatuur in Noord-Holland lag het voor de hand in deze provincie een regio te kiezen. Dat werd Noord-Holland Noord (ten noorden van het Noordzeekanaal.). De tweede regio (in Gelderland) die we op het oog hadden bleek in een fase te verkeren die uitvoering op korte termijn ongewenst maakte. Dit is daarom uitgesteld tot najaar 2012.

Expertmeeting 14 februari 2012, Schoorl

Om een goed beeld te krijgen van de wensen van de betrokkenen in de regio **Noord-Holland Noord** organiseerden we twee expertmeetings (beide in het buitencentrum Schoorlse Duinen van Staatsbosbeheer in Schoorl.). Oogmerk: wat kunnen we van elkaar leren, hoe krijg je een cyclisch proces waarbij eindgebruikers al in de planfase een rol krijgen. Hoe verbind je verschillende deskundigheden met elkaar: pedagogisch met groenbeheer.

Tijdens deze bijeenkomsten hebben we ook laten zien welke speelnatuur in Noord-Holland Noord tot stand is gekomen (bij voorkeur toegelicht door de direct betrokkenen), we hebben ons door de boswachter rond laten leiden door de speelnatuur bij het bezoekerscentrum (en uiteraard daarbij ervaringen uitgewisseld) en we hebben met de deelnemende experts gepraat over welke vragen en problemen er bij hen leven, en welke ideeën zij hebben voor een Regionaal Praktijknetwerk Speelnatuur.

Voor deze Noordhollandse experts organiseren we samen met onze programmapartner Staatsbosbeheer in april op Texel een tweedaagse bijeenkomst. Er volgen dit voorjaar nog thematische bijeenkomsten in de omgeving van Hoorn (23 mei) en de IJmond (datum nog niet bekend). Andere regio's waarvan we de potenties op korte termijn onderzoeken zijn: Zuid-Limburg, Noordwest-Veluwe en de regio rond Amersfoort.

Namens het programmateam,
Marianne van Lier, Stichting Oase, Den Hoorn, 20 maart 2012